

stående af mennesker, men som noget der mere er at ligne med kryb og derfor skal uskadeliggøres. Denne holdning kan afstedkomme de frygteligste ting, som da soldater i 1864 konkurrerede om hvem der kunne ramme et 3 årigt indianerbarn, der forsøgte at følge efter sine flygtende forældre (Baumeister, 1996), eller da tyske soldater i 1942 med koldt blod skød spædbørn (Moore, 2000). Den menneskelige ondskaabs grusomhed fremtræder særlig stærk, når man ser på alle de torturmetoder, mennesket i historiens løb har udviklet til at pine sine medmennesker med. I Argentina f.eks. satte torturbødderne en slange op i en mands endetarm eller en kvindes skede. I slangen, der var lukket til i den ene ende, havde man sat en sulten rotte. Da slangen var lukket til i den ene ende, kunne rotten kun komme fri ved at gnave sig gennem personens krop (Staub, 1989).

Foragt for andre mennesker kan også udtrykkes på en fysisk mindre smertefuld måde. Christopher Browning fortæller i sin bog *Ordinary Men*, hvorledes en major Weis under 2. Verdenskrig, efter indtagelse af byen Bialystok i Polen, beordrede sine mænd til at gennemsøge byens jødiske kvarter og pågribe alle jødiske mænd, som på vej til markedspladsen blev ydmyget, hånet og slået. Nogle fik brændt deres skæg af, enkelte blev skudt. Da nogle jødiske ledere senere opsøgte general Pflugeil, lagde de sig på knæ foran ham og tiggede om beskyttelse. En soldat åbnede sin gylp og urinerede på de knælende jøder, mens generalen så den anden vej. Man behøver ikke at være psykoanalytiker for at forstå symbolikken i denne handling.

Kulturelle variationer i ondskaabsopfattelsen

Der findes store kulturelle forskelle med hensyn til hvad man anser for at være ondt. Dette er for eksempel tilfældet ved de æresdrab, vi i den senere tid har været vidne til i Skandinavien. Hvis handlingen var blevet begået i drabsmandens hjemland, ville den blive set på med respekt. Men nu, hvor den er blevet begået i Danmark, hvor vi har helt andre værdier, bliver den samme handling betragtet med afsky. Det samme er tilfældet, når en familiefar bortfører sin gravide datter til sit hjemland og tvinger hende til abort, selvom pigen havde ønsket at få barnet (se eksempel 1).

Eksempel 1:

Kultursammenstød – en skæbneskildring

Nadjies familie kommer fra Makedonien. Da hun var 6 år kom hun til Danmark, hvor hendes far havde fået arbejde. Efter at faderen igennem mange år havde pisket hende og hendes lillebror med en el-ledning, gjorde hun oprør. Som 17-årig flygtede hun hjemmefra og levede i skjul. Hun fik en dansk kæreste, som hun blev gravid med. De glædede sig til at få barnet og danne en ordentlig familie. Mens hun var gravid blev hun lokket i en fælde. Moderen ringede til hende og fortalte, at faderen var bortrejst og at hun kunne komme til middag og se sin mor og lillesøster, som hun savnede meget. Faderen, som i virkeligheden ikke var bortrejst, dukkede pludselig op og bortførte hende til Makedonien. Her tvang hendes familie hende til at få abort. Om hele denne grusomme og ondskabsfulde situation beretter Nadjie: "Jeg mærkede barnet i min mave. Jeg havde før kunnet blive lidt småirriteret, når barnet sparkede, lige inden jeg skulle sove, men nu tænkte jeg: 'Spark bare. Spark alt det, du vil. Måske er det sidste gang, jeg mærker dig.' Jeg lagde mig på sengen med hånden på min mave og græd. Dagen efter kørte de mig igen på hospitalet. Min tante fortalte mig, at de var blevet enige med lægerne. For 5000 D-mark ville de fjerne barnet. 'Du bliver glad for det,' sagde hun. 'Vi gør det for din skyld.' Hun gik med mig ind. Jeg blev anbragt i et værelse og fik en hvid skjorte på.... Der kom en læge mere, de sagde ikke noget, de forklarede ingenting. Det behøvede de heller ikke. Jeg vidste, at når de tog fostervandet, var det for at sætte fødslen i gang. Jeg lå bare og bad til, at barnet ville være i live, når det blev født. Min lillesøster blev født, da hun var syv måneder gammel. Måske kunne mit barn også overleve. De ville vel ikke slå et levende barn ihjel? Lægen stak et langt, tyndt instrument op i mig og drejede det rundt. Det gjorde utrolig ondt, men jeg skreg ikke. Jeg sagde ikke en lyd.... Jeg ved ikke, hvornår jeg holdt op med at mærke liv. Han døde ikke med det samme, men han døde i løbet af de tre dage, jeg var på privathospitalet. Men jeg registrerede det ikke. Jeg ville ikke have, at han skulle være død. Jeg ville ikke tænke tanken.... Den tredje dag kørte de mig ind i et andet værelse. Jeg fik en slange ned gennem næsen og blev bedøvet. Da jeg vågnede, råbte jeg: 'Hvor er han? Jeg vil se ham?' 'Det er der endnu,' sagde min tante vredt. 'Det passer ikke' råbte jeg. 'Vis mig barnet.' De kørte mig hen til en scanner. 'Det er der' sagde lægen. 'Det er der endnu, men kan du ikke se, at hjertet er holdt op med at slå? Barnet er dødt. Vi kan bare ikke få det ud.' De kørte mig tilbage til mit værelse og satte drop i mig.

Jeg kæmpede imod. De stak kanyler i mine ben, men jeg skreg og hev kanylerne ud. 'Vi bliver nødt til at give dig væske,' sagde lægen. Hvis ikke du får noget væske, dør du.' 'Jeg er ligeglåd' sagde jeg. 'Lad mig dø.' Så bandt de mig til sengen... De kørte mig ind på en operationsstue, jeg fik en slange i næsen og en maske for ansigtet. Mere husker jeg ikke. Jeg vågnede op på en stue. Jeg lagde hånden på min mave. Barnet var der ikke længere" (Osmani, 2000).

Selv om pigens far sikkert har været udsat for et stort pres fra sit kulturelle bagland i Makedonien, så er bortførelse og tvangsaborter totalt uacceptabelt i Danmark, hvor vi har andre opfattelser af menneskeværd. Det vækker væmmelse og foragt i Danmark, fordi der ikke blot er tale om frihedsberøvelse, men også fordi der udvises tvang og brutalitet over for en kvinde, der bor i et land, hvor man som myndig person selv kan bestemme over sit eget liv. Nadjes far havde ingen medfølelse med sin datter, hendes kærlighed og glæden ved den forestående fødsel. Hans bortførelse af datteren og den efterfølgende, brutale tvangsabort må ud fra en dansk kulturel kontekst uomtvistelig betragtes som ondskabsfuld. Nogle vil hævde, at vi må kunne forstå faderens handling og forstå, at han kun gjorde, hvad der krævedes af ham ud fra hans egen kulturelle baggrund, nemlig at opretholde familiens ære. Men her er det vigtigt at understrege, at en ting er at forstå et fænomens kulturelle baggrund, en anden er at acceptere det.

Bortførelsen af Nadije og tvangsaborten er desværre ikke noget enkeltfænomen. Både i Danmark og Sverige har man i de senere år været vidne til, at kvinder, der forsøger at integrere sig i deres nye hjemlande, udsættes for utrolig stort pres fra deres familie og slægt til at leve i overensstemmelse med deres traditionelle normer. Gør de ikke det, vil de i nogle tilfælde blive dræbt, sådan som det var tilfældet med Fadime Sahindal i Sverige (Wilkan, 2003) og Sonay Ashraf Ahmad Mohammad i Danmark. Men drab – de såkaldte æresdrab – er ikke den sidste udvej en familie har over for børn, som de mener bringer familiens ære i fare. De kan udstøde og bortvise æreskrænkeren eller sende vedkommende i eksil. Herved kan skammen, der har hvilet over familien, fjernes og familiens ære blive genoprettet. Uanset hvilket pres de respektive familier har været udsat for fra deres hjemlige bagland, så er og forbliver drab af ens egne børn mord og kan ikke accepteres. De, som kommer fra samfund, hvor æresdrab stadigvæk praktiseres, må benytte sig af de alternative former for konfliktløsning, der står til deres rådighed.

Ondskab medfødt eller tillært?

Igennem århundreder har filosoffer, teologer og andre videnskabsfolk forsøgt at finde rødderne til menneskets ondskab. Da disse diskussioner er blevet grundigt belyst af andre forfattere (Thielst, 1993; Svendsen, 2002), skal de ikke gentages her. Derimod vil nogle få ord om, hvordan man inden for psykologien har behandlet dette problem, være på sin plads. En af dem, der mente, at ondskab var noget mennesket iboende var psykoanalytikeren Sigmund Freud. Han mente, at mennesket fra naturens hånd er en forfærdelig brutal skabning. Efter 1. Verdenskrig var Freud meget chokeret over at høre om de grusomheder, der havde fundet sted på og uden for slagmarken. I 1915 skriver han, at mennesket fra naturens hånd var ond, hvorfor der ikke findes meget håb forude: "I virkeligheden" skriver han, "findes der ingen udryddelse af det onde". Det moderne menneskes rødder kan, ifølge Freud, spores langt tilbage i tiden. Efter at have foretaget det han kalder for "omhyggelige undersøgelser" (han angiver dog ikke hvilke undersøgelser han har foretaget), var vore forfædre grusomme og lidenskabelige væsner: "[Urmennesket] oplevede sin næstes død som retfærdig, det oplevedes af ham som en tlintetgørelse af det forhadte, og urmennesket havde ingen betænkeligheder ved selv af fremkaldte denne (døden). Han var sikkert et meget lidenskabeligt væsen, mere grusomt og ondartet end andre dyr. Han dræbte gerne og gjorde det som en selvfølge" (Freud, 1915). Og videre siger Freud: "Skal man dømme efter vore ubevidste ønskers tilskyndelser, er selv det nuværende menneske, på samme måde som urmennesket, en morderisk rotte".

Hvorfra Freud har sin idé om mennesket som en "morderisk rotte" er ikke oplyst. Det er rystende at se, hvorledes Freud totalt overser samarbejdet og dets betydning for udvikling, overlevelse m.m. Hvis mennesket havde været et så destruktivt individ, som Freud fremstiller det, ville der ikke være mennesker til i dag. Menneskets udvikling sker ikke gennem arts-specifik drab, men derimod gennem oprettelse af institutioner, der hindrer drab. Men Freud havde et meget dystert syn på menneskeheden. Han havde svært ved at tro på det gode i mennesket. I et brev til Einstein skriver han f.eks.: "I lykkelige egne af verdenen, hvor naturen i rigelige mængder stiller alt til rådighed som mennesket har brug for, skal der findes stammer, hvis liv forløber i fordragelighed og hos hvem tvang og aggression er ukendt. Jeg kan næppe tro på det, men ville gerne vide mere om disse lykkelige mennesker" (Einstein & Freud, 1972).